

DOI [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31\(60\)-62-77](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31(60)-62-77)
УДК 373.3/.5.091.212.5-054.73(438=161.2):316.614.6:17.022.1

Дубініна Оксана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»;
старший науковий співробітник відділу
проекткування розвитку обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України.
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-5405-8502>
o_dybinina@ukr.net

ЦІННІСНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ УЧНІВ У ПОЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ

Анотація. У статті обговорюються ціннісні концепції у сучасному європейському просторі та визначається їх роль у соціалізації української молоді у польських закладах освіти. Розглядаються основні виклики, з якими стикаються українські учні під час адаптації до нового освітнього середовища у польських закладах освіти, зокрема: мовний бар'єр, культурні відмінності та психологічна адаптація. Проаналізовано вплив освітньої системи Польщі на формування ціннісних орієнтирів учнів та їхню інтеграцію до європейського соціокультурного простору. Розглянуто механізми формування ціннісних орієнтацій учнів у контексті інтеграції до польського суспільства. Окрему увагу приділено ролі освітньої системи Польщі у процесі соціалізації, зокрема її впливу на виховання толерантності, розвитку громадянської свідомості та формування міжкультурної компетентності. Досліджено можливості педагогічної підтримки українських учнів, що сприяє гармонійному засвоєнню нових цінностей без втрати національної ідентичності. Акцентовано увагу на важливості міжкультурного діалогу, підтримки з боку педагогів та громади, а також розробленню адаптованих навчальних програм. Запропоновано практичні рекомендації щодо полегшення інтеграції українських школярів у польські заклади освіти, серед яких залучення міжкультурних асистентів, організація спільних культурних заходів та створення сприятливого психологічного середовища. Визначено перспективи подальших досліджень, зокрема

у сфері міжкультурної взаємодії, емоційної адаптації та розвитку інклюзивної освіти.

Ключові слова: емоції; цінності; соціалізація учнів; ціннісні концепції; освітній процес; здобувачі освіти.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Зміна соціокультурного середовища має важливий вплив на соціалізацію учнів. Українські учні, що продовжують освіту в польських школах, зіштовхуються з переосмисленням власних цінностей та засвоєнням нових концептів. У цьому контексті важливого значення набуває емоційний інтелект особистості та формування ціннісних особливостей української молоді.

З давніх часів учених цікавили питання, що стосуються емоцій: їхня роль у пізнанні світу, місце у лексичному значенні слова, статус з позицій фізіології, психології, філософії, соціології, культурології. На сучасному етапі дослідження дане поняття характеризується підвищеним інтересом науковців до емоційної сфери людини й способів їх вираження як у вербальному так і невербальному контекстах.

У психологічному тлумачному словнику вказано, що «емоція» (від лат. *emovere* – збуджувати, хвилювати) – це психологічне відображення у формі безпосередньо упередженого переживання змісту життєвих явищ і ситуацій, обумовленого відношенням їхніх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [8].

У іншому словнику вчений В. Войтко пропонує наступне твердження поняття «Емоції (від фр. *emotion* – хвилювання) – процес ситуативного переживання, ставлення до навколишніх об'єктів. Вчений у своїх дослідженнях виділяє такі особливості емоцій: експресивність, динаміка, інтенсивність, полярність» [7].

Психологами доведено, що кожна особистість певним чином реагує як на все, що її оточує, так і на те, що вона здійснює сама. Ці переживання можуть бути як позитивними, так і негативними. В основі душевного переживання людини лежать емоції, які й визначають її самопочуття. Отже, стан психічного благополуччя і, навпаки, психічного розладу будь-кого з нас залежить від тих емоцій, які людина відчуває у певні періоди свого життя та від ціннісних орієнтирів, які превалюють над нею.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як усебічний розвиток людини як особистості та

найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [10].

Поняття ціннісних концепцій та їхню роль у соціалізації здобувачів освіти досліджували такі українські вчені, як В. Кремень, О. Сухомлинська, Л. Губерський, І. Бех та Н. Побірченко. Їхні праці охоплюють аспекти морального виховання, соціокультурної адаптації та формування особистості в освітньому процесі.

Важливого значення у формуванні ціннісних орієнтирів української молоді відіграє емоційний інтелект особистості. У своїх дослідженнях Р. Плутчик зазначає, що «...емоції визначають як психічні стани, які виникають у відповідь на значимі для індивіда події та характеризуються суб'єктивними переживаннями, фізіологічними змінами та поведінковими реакціями» [1]. З огляду на вище сказане важливого значення набуває окреслена нами проблематика дослідження.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою нашого дослідження передбачено теоретичне обґрунтування ціннісних концепцій у сучасному європейському просторі та визначення їх ролі у соціалізації української молоді у польських школах.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- здійснити аналіз теоретичних аспектів досліджуваної проблеми;
- визначити ціннісні орієнтири щодо соціалізації української молоді учнів у польських школах.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

На думку В. Киричука «соціалізація є процесом і результатом засвоєння і подальшого активного відтворення особистістю соціального досвіду. Процес соціалізації нерозривно пов'язаний зі спільною діяльністю людей та їхнім спілкуванням. Завдяки соціалізації людина засвоює вже набуті суспільством знання, вміння та навички; досвід творчої, пошукової діяльності щодо розв'язання нових проблем, що виникають у життєдіяльності; досвід ставлення до навколишньої дійсності та самої себе.

Засвоєння соціального досвіду відбувається суб'єктивно; сприймання тих же факторів може бути різним. Різні люди можуть засвоїти із об'єктивно однакових ситуацій різний соціальний досвід. Останній не тільки суб'єктивно сприймається, а й суб'єктивно переробляється, стає джерелом індивідуалізації особистості» [6]. Тому соціалізація не призводить до нівелювання особистості, а навпаки, в ній людина набуває індивідуальності. Цілеспрямоване формування особистості здійснюється у соціальній системі шляхом формування ціннісних орієнтирів крізь призму розвитку емоційного інтелекту особистості. Масову міграцію українських дітей до Польщі, спричинено російською агресією, зумовило необхідність їхньої інтеграції у польську освітню систему. Цей процес супроводжується адаптацією до нових культурних та освітніх реалій, що впливає на формування їхніх ціннісних орієнтацій. Розуміння ролі ціннісних концепцій у соціалізації цих учнів є ключовим для забезпечення ефективної інтеграції та гармонійного розвитку особистості.

Ціннісні концепції визначають основні принципи та ідеали, які формують світогляд учнів і впливають на їхню поведінку та рішення. У контексті Нової української школи (НУШ) особлива увага приділяється вихованню на цінностях, що сприяє усебічному розвитку особистості та її підготовці до життя у демократичному суспільстві [9]. Українські учні, інтегруючись до польського освітнього середовища, стикаються з низкою викликів, зокрема: мовний бар'єр (недостатнє володіння польською мовою ускладнює освітній процес та спілкування з однолітками), культурні відмінності (різниця у традиціях та звичаях може призводити до непорозумінь та відчуття ізоляції), психологічна адаптація (пережиті травматичні події та зміна оточення впливають на емоційний стан учнів).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для реалізації мети дослідження використано комплекс таких методів, зокрема: аналіз наукової літератури, синтез, порівняння, узагальнення практичного досвіду; термінологічний аналіз для визначення сутності й змісту досліджуваних понять.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Отже, повертаючись до теорії Р. Плутчика, обґрунтуємо розроблене науковцем колесо емоцій. Вчений уперше запропонував конусоподібну модель (3D) або модель колеса (2D) у 1980 році, щоб описати взаємозв'язок між емоціями. За Р. Плутчиком виділено вісім основних біполярних емоцій:

радість проти смутку, гнів проти страху, довіра проти відрази, здивування проти очікування. Крім того, його модель циркумплексу пов'язує ідею кола емоцій з ідеєю кольорового кола. Як і кольори, первинні емоції можуть бути виражені з різною інтенсивністю і можуть змішуватися одна з одною, утворюючи різні емоції (рис. 1).

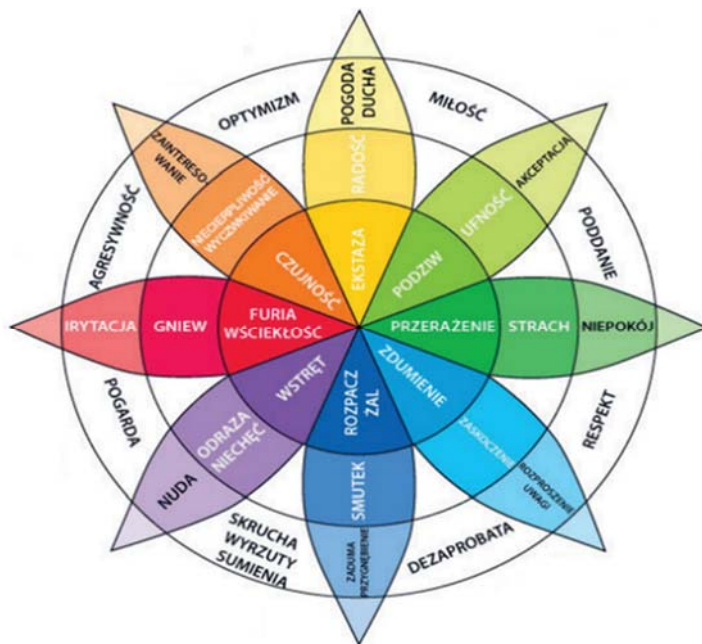

Рис. 1 Колесо емоцій Р. Плутчик

Р. Плутчик запропонував, що вісім захисних механізмів є проявами восьми основних емоцій. Роберт Плутчик виділив вісім базових емоцій, які утворюють протилежні пари: радість – смуток, гнів – страх, обурення – довіра, здивування – очікування. Решта складних емоцій є, за його словами, «міксами», варіантами базових емоцій, які можуть переростати у більш розвинені форми. Він називав їх «діадами», які нагадують хімічну сполуку або математичне рівняння.

Колесо емоцій Плутчика – це первинні емоції, є ще вторинні емоції, які утворюються шляхом виховання і соціумом. Вторинні емоції обробляються іншою частиною мозку, яка вимагає мислення вищого порядку; отже, вони не є рефлексивними автоматичними. Вторинні емоції – любов (як вторинна до чогось, а може бути й первинною, безумовною, ще може бути любов-як почуття), провина, сором, збентеження, гордість, заздрість, ревності і інші. Ці емоції розвиваються з часом, займають більше часу, щоб згасати, і є міжособистісними, оскільки вони найчастіше відчуються по відношенню до реальних або уявних інших. Ви можете боятися темряви, але відчувати

себе винними за недобрий коментар, зроблений вашій матері або збентежений при думці робити погано на презентації перед аудиторією [3].

Отже, виражені через Р. Плутчика емоції вказують на те, що емоції виникають як реакція на події або стимули у навколишньому середовищі і супроводжуються інтенсивними суб'єктивними переживаннями, які можуть бути як позитивними, так і негативними. Фізіологічні зміни, такі як підвищення серцевого ритму, зміни дихання та інші автоматичні реакції, також супроводжують емоції. Окрім того, емоції виражаються в поведінці особистості.

З метою визначення рівня відчуття радості та смутку нами було запропоновано виконати вправу учням у віці 14–16 років, які навчаються в Zespół Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów w Lublinie. У дослідженні брало участь п'ять учнів (рис. 2).

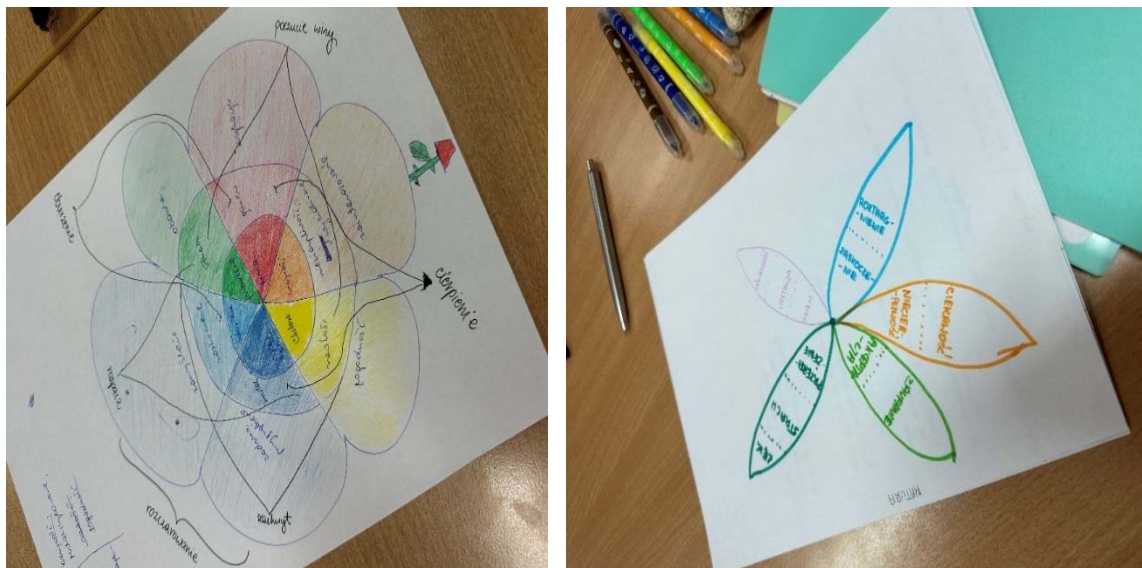

Рис. 2 Приклад складеного кола емоцій, яке виконане під час вправи з учнями з України Zespół Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów w Lublinie

Вправа полягала у тому, що учням пропонувалося уважно переглянути картки, прочитати, які емоції на них зображено, спробувати знайти ситуації з свого життя/навчання, коли ви відчували ці стани. Подумайте, які емоції Вами опановують найчастіше на заняттях в школі. Ознайомитеся з описом цих емоцій, пошукайте інші альтернативні описи емоцій, які відчуваєте на заняттях в Інтернеті. Також, учням ставилися питання, «Які емоції ви відчуваєте? Які емоції були для Вас сприятливими у навчанні, а які руйнівними?».

За результатом дослідження нами було отримано висновок про те, що

один учень визначив, що їм опановують смуток та гнів, що у подальшому спричиняє емоцію «терпіння». Три учні визначило, що відчують радість та страх, що провокує «почуття вини», чотири учні зазначило, що відчують смуток та страх, що призводить до почуття «розчарування», один учень вказав, що їм оволодівають емоції гніву і здивування, що скеровує до відчуття обурення. Два учні відчують радість та здивування, що спричиняє захват.

З досліджень видно, що усі учні тією чи іншою мірою визначили для себе, що ними опановують емоції радості під час навчання у польській школі, але не кожного разу емоція радості об'єднується з позитивною емоцією. Так учні стверджують, що відчуття радості є короткотривалим та провокує наступні негативні емоції, як почуття вини. Деякі учні стверджують, що почуття радості у них викликає гідність та задоволення від освітнього процесу. На жаль таких учнів лише два.

Як бачимо з дослідження, що суб'єктивність є ключовою особливістю емоцій, оскільки кожен учень переживає їх по-своєму. Одна і та ж сама подія може викликати різні емоції у різних учнів. Наприклад, радість може породжувати як позитивні емоції так і негативні. Поведінкова реакція також є важливою частиною емоцій, оскільки емоції впливають на нашу поведінку і можуть викликати різні дії та реакції. Емоції можуть бути класифіковані за різними критеріями. Один із найбільш поширених способів класифікації полягає у поділі емоцій на позитивні та негативні.

Позитивні емоції включають радість, щастя, задоволення та любов, тоді як негативні емоції включають гнів, страх, смуток та розчарування. Цей підхід до класифікації базується на тому, як емоції сприймаються суб'єктивно і як вони впливають на наше психічне становище.

Інший критерій класифікації емоцій це їх тривалість. Деякі емоції є короткочасними і тривають лише кілька хвилин або годин, такі як гнів або радість. Інші емоції можуть бути тривалими і тривати декілька днів, тижнів або навіть місяців, наприклад горе або любов. Тривалість емоцій впливає на те, як вони впливають на життя особистості, як вони контролюються. Емоції також можуть бути класифіковані за їх причиною. Первинні емоції виникають у відповідь на природні подразники, такі як голод, спрага або біль. Вони мають еволюційну основу і є універсальними для всіх людей. Вторинні емоції виникають у відповідь на соціальні подразники, такі як похвала, критика або втрата. Вони формуються у ході взаємодії з іншими людьми та визначаються соціокультурним контекстом [4].

Окрім того, емоції можуть бути класифіковані за їхньою структурою. Прості емоції є однорідними та мають чітко виражений характер,

наприклад радість або гнів. Складні емоції є багатогранними та можуть включати в себе кілька простих емоцій, наприклад сором або захоплення. Ця класифікація допомагає розрізняти між різними варіаціями емоцій і вивчати їхню природу більш докладно. Інші типи класифікації емоцій також можуть бути корисними під час наукових досліджень. Наприклад, емоції можуть бути класифіковані за їхньою інтенсивністю, спрямованістю, суб'єктивністю та моторною вираженістю. Ці характеристики допомагають докладніше розуміти різні аспекти емоцій та їхній вплив на поведінку і психічне становище особистості. Емоції є складними психофізіологічними реакціями, що виникають у відповідь на внутрішні та зовнішні подразники. Вони є необхідним елементом людського життя і грають важливу роль у регуляції поведінки та міжособистісної взаємодії.

У контексті освітньої діяльності емоції мають значний вплив на продуктивність, якість роботи та міжособистісні стосунки між учасниками освітнього процесу. Позитивні емоції, такі як радість, задоволення, захоплення, можуть зробити суттєвий внесок у підвищення рівня отримання набутих знань. Це можна пояснити кількома механізмами. По-перше, позитивні емоції стимулюють мотивацію та енергію учнів, що сприяє більш високій активності й бажанню досягти поставлених цілей. По-друге, вони покращують когнітивні функції, такі як увага, пам'ять і концентрація, що важливо для збільшення ефективності вирішення завдань та прийняття рішень. По-третє, позитивні емоції допомагають розслабитися та знизити рівень стресу, який може заважати продуктивній освітній діяльності [4].

Окрім того, позитивні емоції мають велике значення для міжособистісних взаємодій у колективі. Вони сприяють збільшенню довіри та співпраці між учасниками освітнього процесу, створюють атмосферу дружелюбності та взаємодії підтримки. Комунікація стає більш ефективною, а взаєморозуміння полегшується. Позитивні емоції сприяють запобіганню конфліктів та їх швидкому вирішенню, що сприяє формуванню позитивного психологічного клімату школи.

Водночас негативні емоції, такі як гнів, тривога, депресія, можуть відігравати роль чинників, що знижують якість навчання учнів та призводять до конфліктів. Вони можуть впливати на освітній процес через різні механізми. По-перше, негативні емоції можуть знизити мотивацію та енергію до навчання. По-друге, вони можуть негативно впливати на когнітивні функції, такі як увага, пам'ять і концентрація, що може впливати на навчання учнів. По-третє, негативні емоції можуть підвищити рівень стресу та напруження, що може призвести до погіршення фізичного і

психічного здоров'я учнів. Негативні емоції також можуть впливати на міжособистісні взаємодії у шкільному колективі. Вони сприяють зменшенню довіри та співпраці між учасниками освітнього процесу, створюючи атмосферу недовіри та конкуренції. Комунікація стає менш ефективною, а взаєморозуміння ускладнюються. Негативні емоції також можуть збільшити ймовірність конфліктів між учнями, що може вести до виникнення проблеми хейту в шкільному колективі.

ЮНІСЕФ у справах біженців у Польщі, спільно з організаціями Plan International та Save the Children провели дослідження, яке дало можливість визначити самопочуття та встановити рівень інтеграції дітей та молоді з України, які приїхали до Польщі після початку повномасштабної російської агресії. Згідно з даними досліджень більшість українських дітей має почуття суму за близькими в Україні, переживають постійний стрес та мають проблеми з інтеграцією з польськими ровесниками у школі.

Дане дослідження охопило дев'яносто дітей та підлітків з України у віці від 8 до 17 років, які проживають у Кракові, Варшаві та Вроцлаві. На першому етапі дослідження молодь брала участь в особистих розмовах з дослідниками, відповідаючи на питання, як вони проводять вільний час після переїзду до Польщі, як проходить навчання, як їм у школі та як складаються стосунки з польськими дітьми та дорослими.

На другому етапі дітей попросили зробити фотографії, які б відображали їхнє життя у Польщі, додаючи описи до них. Окремо дослідники провели розмови з 14 польськими учнями, запитуючи про їхнє ставлення до українських ровесників.

Як зазначає координатор дослідження А. Сохонь-Латушек «...згідно з дослідженням, українська молодь переживає постійний стрес та має проблеми з інтеграцією з польськими учнями. Українські діти не відчувають почуття приналежності до польського суспільства. Ми були здивовані, що багато з них розповідали нам про неприємні та дискримінаційні ситуації. Часто це стосувалося перебування в громадських місцях, коли діти розмовляли між собою українською мовою, на що навіть дорослі, які проходили повз, реагували негативно. Також нерідко вони стикалися з дискримінацією у школі з боку однолітків та вчителів. Це стосувалося навіть наймолодших, віком від 8 до 13 років» [2].

Під час опитувань учні висловлювали найчастіше почуття суму за близькими, домашніми тваринами та місцями, які вони залишили на батьківщині. У частини дітей присутні прояви апатії, через що вони вдаються до надмірного сну та їжі, коли відчувають стресові ситуації. «Коли я була вдома, у мене була кішка, і я відчувала себе дуже комфортно з нею,

а тут її немає. Мені її дуже бракує», – розповіла 12-річна дівчина з України під час дослідження.

Окремою проблемою, яка впливає на емоційний стан дітей є труднощі їхніх батьків пов'язані із пошуком житла чи фінансові проблеми. «Я зараз перебуваю у Польщі тільки з мамою. Нам дуже не вистачає грошей. Я намагаюся знайти підробіток, мама теж, але нічого не виходить. На щастя, мама знайшла роботу, але, наскільки я розумію, ненадовго. Нам не вистачає стабільності», – прокоментував свою ситуацію 17-річний хлопець, який брав участь у дослідженні.

Наступною проблемою стає онлайн-навчання в українських школах. Велика кількість родин, які виїхали під час війни на Україні до Польщі мають надію повернутися на Батьківщину, тому діти вимушені навчатися у двох школах одночасно, що теж провокує негативні емоції і відчуття смутку в учнів. Наприклад, за дослідженням ЮНІСЕФ учні, які відвідують онлайн-заняття в українських школах звертають увагу на власну виснаженість, адже вони змушені проводити багато часу перед комп'ютером. За їхніми словами такого типу заняття часто є погано організовані, а їм самим бракує «живого» спілкування. 17-ти річний хлопчик малює картину на якій купа паперів і він з похиленою головою, пояснюючи, що «...не люблю дистанційне навчання. Це я на фото – купа паперів, ноутбук, величезне навантаження в одинадцятому класі. Просто лежиш і вмираєш».

Діти, які відвідують польську школу розповідали, що вони стикаються з багатьма проблемами, такими як мовний бар'єр та адаптація до нової системи освіти. «У своєму класі я існую сама, як кіт. Я там якась відокремлена. У нас однакові завдання, однакові заняття, але для решти учнів я просто не існую. Ніхто нікого не чіпає, ми просто співіснуємо безконфліктно», – зазначає 12-річна учениця з України.

Водночас більшість опитаних визнає, що навчання у польській школі забезпечує їм певну необхідну рутину і часткову соціалізацію, проте відчуття повної інтеграції мало хто має. «Якщо я на занятті з подругою сиджу разом і я знаю відповідь, то з подругою я сміливіша, ніж коли сама. Якщо я без подруги, я не можу нічого сказати, мені соромно перед усіма. А коли я з подругою, я забуваю, що таке сором», – розповідає 13-річна дівчина з України, яка вчиться у польській школі. Проте є і позитивні відгуки, наприклад за словами А. Сохонь-Латуше «Діти розповідали про допомогу, яку вони отримали у Польщі після початку війни. Вони навіть приносили фотографії дорослих, з якими вони жили разом». Проте, зазвичай вони ділилися історіями про те, як їм допомагали старші особи, вчителі зі школи чи орендодавці, а не однолітки з класу» [2]. Такий приклад, провокує у дітей

та молоді з України почуття радості та сприяє породженню позитивних емоцій, які спонукають їх до мотивації у навчанні. Поруч з тим опитані учні вказують на почуття смутку, наприклад 14-річна дівчина говорить, що «Моя мама дуже хоче залишитися у Польщі. Вона хоче, щоб я вчилася тут, а потім працювала тут, але я дуже хочу повернутися до України», а 16-річна дівчина зазначає, що «...тільки моя мама хоче повернутися. А я, наприклад, думаю, що немає сенсу зараз повертатися у наше місто, адже там немає що робити, тому що багато людей виїхало». Такі думки у учнів викликають смуток, який провокує опанування ними негативних емоцій.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Підсумовуючи вище викладене бачимо, що більшість опитаних учнів вказують на почуття смутку та страху, на те, що їхнє самопочуття залежить від різних факторів, таких як умови перебування, адаптація до нового середовища, доступ до освіти, підтримка родини та психологічний стан. Як вказують дослідження: діти, особливо ті, хто безпосередньо пережив війну, можуть мати високий рівень тривожності, страху чи навіть прояви посттравматичного стресового розладу; багато дітей сумують за рідним домом, друзями, звичним середовищем; емоційний стан батьків дуже впливає на дітей.

Польща організувала навчальні програми для українських дітей, інтегруючи їх у свої школи чи створюючи окремі класи. Однак мовний бар'єр іноді створює труднощі. Так, під час дослідження яке проводило ЮНІСЕФ виявилось, що 11-річний польський учень зробив фото калюжі та написав: «Вона символізує смуток. Тому що я відчув, що в мене є трохи смутку і співчуття до дітей з України, тому що, наприклад, кожному було б сумно, якби він знав, що його тато за кордоном зі зброєю і воює проти Росії». 11-річна дівчинка з України, зазначила, що їм було б цікаво більше пізнати один одного та нав'язати контакти, проте для цього потрібно створити спеціальні умови та подолати мовний бар'єр «...це може змінитися, а може залишитися так, як є. Досить багато поляків або бояться нас, або думають, що наші проблеми – це не їхні проблеми. Вони нас просто не розуміють, тому що не мали можливості з нами краще познайомитися». Отже, діти з України, які не володіють польською мовою, часто відчувають ізоляцію у шкільному середовищі та суспільстві в цілому.

У польській системі освіти українські діти звикають до іншої освітньої культури, що може бути як джерелом мотивації, так і стресу. Такі ситуації, які були виявлено ЮНІСЕФ під час дослідження провокують в української молоді почуття смутку та стресу «12-річна польська дівчина зробила для

дослідження фотографію бур'яну і написала "бур'яни потрібно викорчувувати, а вони (українці), мають погані звички, які треба викорчувати"».

Як вказують дослідження поруч з негативними факторами є і позитивні, наприклад у деяких школах діти з України легко знаходять друзів серед місцевих або інших українців, але не всюди інтеграція відбувається гладко. Залежно від школи та громади, українські діти можуть стикатися як із сегрегацією, так і з підтримкою.

Отже, попри виклики, багато українських дітей знаходять підтримку в Польщі. Польський уряд, громадські організації та волонтери активно допомагають у наданні освіти, житла та психологічної підтримки. Але довготривала стабілізація емоційного стану дітей та молоді з України залежить від комплексного підходу до їхніх потреб і, що важливо, завершення війни та можливості повернення додому. Емоції відіграють важливу роль у соціалізації під час освітнього процесу. Вони впливають на мотивацію, взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу та загальне задоволення від нього. Визначено, що позитивні емоції підвищують мотивацію до навчання, покращують взаємодію з іншими учнями, сприяють створенню позитивної атмосфери у школі; негативні емоції знижують мотивацію до навчання, погіршують взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу, створюють конфлікти та породжують проблему хейту в школі. Розуміння основних концепцій емоцій та їхньої ролі у соціалізації може допомогти дітям та молоді з України, які вимушено виїхали з країни під час російської агресії, інтегруватися до освітнього середовища школи.

Також, зауважимо, що інтеграція ціннісних концепцій в освітній процес сприяє: формуванню толерантності та взаємоповаги: (ознайомлення з культурними особливостями обох народів допомагає зменшити упередження та стереотипи), розвитку громадянської свідомості (виховання на засадах демократії та прав людини сприяє активній участі учнів у суспільному житті), підтримці емоційного благополуччя (створення дружнього та підтримуючого середовища допомагає учням подолати стрес та адаптуватися до нових умов). На нашу думку, з метою ефективної соціалізації українських учнів у польських школах рекомендується: залучення міжкультурних асистентів (фахівці, які допомагають подолати мовні та культурні бар'єри, сприяючи кращій адаптації учнів до освітнього процесу), організація спільних культурних заходів (проведення свят, майстер-класів та екскурсій, що знайомлять з українською та польською культурами, сприяє інтеграції культур та взаємоповазі), розроблення

адаптованих навчальних програм (врахування особливих потреб українських учнів у навчальних матеріалах та методиках викладання полегшує процес навчання та їх інтеграції у польське освітнє середовище).

Таким чином, ціннісні концепції відіграють важливу роль у соціалізації українських учнів у польських школах. Їхнє впровадження в освітній процес сприяє гармонійній інтеграції, розвитку особистості та формуванню стійких міжкультурних зв'язків. Спільні зусилля освітян, батьків та громади є запорукою успішної адаптації та становлення молодого покоління в нових умовах.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. З огляду на вище сказане виникає потреба у подальшому дослідженні, яке розкриє більш ґрунтовно педагогічні умови формування ціннісних орієнтирів української молоді у закладах освіти Республіки Польща та розроблення рекомендацій щодо міжкультурної взаємодії учнівської молоді, емоційної адаптації та розвитку інклюзивного освітнього середовища крізь призму ціннісної компоненти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] *Emotion: Theories, Research and Experience: Theories of Emotion* (vol. 1); Plutchik R. & Kellerman H., Eds. New York, USA : Academic Press Inc, 1980. [Online]. Available: <https://is.gd/nctQjv> Application date: January 20, 2025.
- [2] P. Szewczyk, «Szkola to piekło. Jak dzieci z Ukrainy (nie) odnajdują się w polskim systemie edukacji», *Wyborcza.pl*, 2024. [Online]. Available: <https://is.gd/CH3aXi> Application date: January 20, 2025.
- [3] М. В. Корнієнко, «Матеріал: Авторський переклад емоцій в "Колесі емоцій Роберта Плутчика". Інфографіка для роботи з дітьми і дорослими», *Бібліотека методичних матеріалів*, 2024. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://vseosvita.ua/library/avtorskyi-pereklad-emotsii-v-kolesi-emotsii-roberta-plutchyka-infohrafika-dlia-roboty-z-ditmy-i-doroslymy-807021.html> Дата звернення: Січ. 20, 2025.
- [4] Ю. В. Белікова, «Емоції і почуття: соціологічний аналіз. Типізація групових емоцій», *Вісник Одеського національного університету. Соціологія, політичні науки*, с. 168–173, 2011.
- [5] Ю. В. Белікова, «Можливості соціометрії у вивченні групових емоцій», *Наукові праці. Соціологія*, т. 156, вип. 144, с. 6–9, 2011. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2011_156_144_3 Дата звернення: Січ. 20, 2025.

- [6] В. Киричук, К. Андросович, «Розвиток та соціалізація особистості у сучасному суспільстві», *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, № 11(30), с. 22–26, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/11/6.pdf> Дата звернення: Січ. 20, 2025.
- [7] *Короткий психологічний словник*; В. І. Войтка, Ред. Київ, Україна, 1976.
- [8] *Психологічний тлумачний словник* / Б. В. Шапар. Харків, Україна, 2004. ISBN 966-7880-85-0
- [9] Ціннісні засади Нової української школи очима вчителів. 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: https://issuu.com/ilm_uou/docs/zvit_2018_1_66_06_07_2018 Дата звернення: Січ. 20, 2025.
- [10] Ціннісні орієнтири сучасної української школи. 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/Qpl7OV> Дата звернення: Січ. 20, 2025.

VALUE CONCEPTS AND THEIR ROLE IN THE SOCIALIZATION OF UKRAINIAN STUDENTS IN POLISH SCHOOLS

Oksana Dubinina,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor Department Administration and Project Management
Educational and Scientific Institute of Management and Psychology
SIHE «University of Educational Management»;
senior researcher of the design department
development of giftedness at the Gifted Child Institute
National Academy of Educational Science of Ukraine.
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-5405-8502>
o_dybinina@ukr.net

Abstract. The article discusses value concepts in the modern European space and defines their role in the socialization of Ukrainian youth in Polish educational institutions. It examines the main challenges faced by Ukrainian students when adapting to a new educational environment in Polish schools, including language barriers, cultural differences, and psychological adaptation. The study analyzes the impact of Poland's educational system on shaping students' value orientations and their integration into the European sociocultural space. Mechanisms for forming students' value orientations in the context of integration into Polish society are also explored. Special attention is given to the role of Poland's educational system in the socialization process, particularly its influence on fostering

tolerance, developing civic awareness, and shaping intercultural competence. The article investigates the possibilities of pedagogical support for Ukrainian students, which facilitates the harmonious assimilation of new values without losing national identity. Emphasis is placed on the importance of intercultural dialogue, support from teachers and the community, and the development of adapted educational programs. Practical recommendations are proposed to ease the integration of Ukrainian students into Polish schools, including the development of tailored curricula, engagement of intercultural assistants, organization of joint cultural events, and the creation of a supportive psychological environment. The study outlines prospects for further research, particularly in the fields of intercultural interaction, emotional adaptation, and the development of inclusive education.

Keywords: emotions; values; student socialization; value concepts; educational process; learners.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] Emotion: Theories, Research and Experience: Theories of Emotion (vol. 1); Plutchik R. & Kellerman H., Eds. New York, USA : Academic Press Inc, 1980. [Online]. Available: <https://is.gd/nctQjv> Application date: January 20, 2025. (in English).
- [2] P. Szewczyk, «Szkoła to piekło. Jak dzieci z Ukrainy (nie) odnajdują się w polskim systemie edukacji», Wyborcza.pl, 2024. [Online]. Available: <https://is.gd/CH3aXi> Application date: January 20, 2025. (in Polish).
- [3] M. V. Korniienko, «Material: Avtorskyi pereklad emotsii v "Kolesi emotsii Roberta Plutchyka". Infohrafika dlia roboty z ditmy i doroslymy», Biblioteka metodychnykh materialiv, 2024. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://vseosvita.ua/library/avtorskyi-pereklad-emotsii-v-kolesi-emotsii-roberta-plutchyka-infohrafika-dlia-roboty-z-ditmy-i-doroslymy-807021.html> Data zvernennia: Sich. 20, 2025 (in Ukrainian).
- [4] Yu. V. Bielikova, «Emotsii i pochuttia: sotsiolohichniy analiz. Typizatsiia hrupovykh emotsii», Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Sotsiolohiia, politychni nauky, s. 168–173, 2011. (in Ukrainian).
- [5] Yu. V. Bielikova, «Mozhlyvosti sotsiometrii u vyvchenni hrupovykh emotsii», Naukovi pratsi. Sotsiolohiia, t. 156, vyp. 144, s. 6–9, 2011. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2011_156_144_3 Data

- zvernennia: Sich. 20, 2025. (in Ukrainian).
- [6] V. Kyrychuk, K. Androsovykh, «Rozvytok ta sotsializatsiia osobystosti u suchasnomu suspilstvi», *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, № 11(30), s. 22–26, 2014. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/11/6.pdf> Data zvernennia: Sich. 20, 2025. (in Ukrainian).
- [7] *Korotkyi psykholohichnyi slovnyk*; V. I. Voitka, Red. Kyiv, Ukraina, 1976. (in Ukrainian).
- [8] *Psykholohichnyi tлумachnyi slovnyk* / B. V. Shapar. Kharkiv, Ukraina, 2004. ISBN 966-7880-85-0 (in Ukrainian).
- [9] *Tsinnisni zasady Novoi ukrainskoi shkoly ochyma vchyteliv*. 2018. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://issuu.com/ilm_uvu/docs/zvit_2018_1_66_06_07_2018 Data zvernennia: Sich. 20, 2025. (in Ukrainian).
- [10] *Tsinnisni oriientyry suchasnoi ukrainskoi shkoly*. 2019. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Qpl7OV> Data zvernennia: Sich. 20, 2025. (in Ukrainian).

*Стаття надійшла до редакції
12 лютого 2025 року*

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.